

## Inför valet 2019 i Sydafrika

I april eller maj går Sydafrika till val. Inför detta publicerar marxistarkivet här tre artiklar som behandlar en del av bakgrunden till dessa val. En artikel diskuterar hur möjligheterna är att bygga upp en ny vänsterrörelse i Sydafrika, och två analyserar frågan om en jordreform, som är framträdande i Sydafrika, särskilt efter beslutet i parlamentet förra året om ”expropriering av jord utan kompensation”.

Se också: [Tidskriften Fjärde Internationalen om Sydafrika \(1986-93\)](#). Om slutskedet av kampen mot apartheid-regimen. [Vissa föds stora, vissa uppnår storhet, och en del tvingas på storhet](#), av Brian Ashley. Artikel om Nelson Mandela från den sydafrikanska tidningen *Amandla!*. Mandela har fortfarande en stor betydelse i Sydafrika, framförallt bland svarta, och arvet efter honom märks tydligt i samhället.

---

### Dags att bygga upp på nytt, dags att tänka om

*[Artikel från den sydafrikanska vänstertidningen [Amandla!](#), 17 december 2018. Översättning från engelska, Göran Källqvist.]*

I efterdyningarna till massakern i Marikana och gruvarbetarnas masstrejk 2012 uppstod stora möjligheter att ge nytt liv åt en progressiv vänsterpolitik. Tusentals gruvarbetare från gräsrotterna förvandlade AMCU (Association of Mineworkers and Construction Union – Gruvarbetar- och byggnadsarbetarförbundet) till en kämpande, självständig massfackförening för gruvarbetarna. Sydafrikas Nationella metallarbetarförbund (NUMSA) sammankallade en specialkongress för att omgruppera arbetarrörelsen, oberoende från ANC, och satte igång en bred socialistisk rörelse. Efter att ha blivit uteslutna ur ANC bildade Julius Malema och Floyd Shivambu EFF (Economic Freedom Fighters – Ekonomiska frihetskämparna) som en stridbar rörelse för att leda en framstöt för en radikal omfördelning av välståndet. Och precis efter denna utveckling uppstod rörelsen Fees Must Fall (Avgifterna måste sänkas) och fungerade som ytterligare en katalysator för och utlösare av radikala förändringar.

Dessa initiativ utgjorde en enorm möjlighet att förnya en radikal politik i Sydafrika, speciellt som de uppstod inom ramen för intensivare samhälleliga strider och fördjupade klassmotsättningar. De ställde var och en på sitt sätt viktiga frågor om perspektiv, strategi och till och med taktik eller kampmetoder. Det viktigaste var att de sammantagna utgjorde något mycket större än summan av sina delar. De representerade uppkomsten av en antikapitalistisk rörelse med verkliga möjligheter att bygga en samhällspolitisk rörelse som kunde fylla tomrummet till vänster om ANC och den uttömda traditionella nationella befrielsepolitiken.

Detta ögonblick verkade vara en utmogning av en tidigare period, som också kännetecknades av ökad masskamp om Hiv/Aids, och mot privatisering, inskränkningar, tillgång till grundläggande tjänster, etc. och utvecklingen av nya sociala rörelser som efterhand närmade sig den globala anti-kapitalistiska och sociala rättviserörelsen.

Möjligheten av en allians mellan de sociala rörelserna och arbetarrörelsen, delar av SACP [Sydafrikas kommunistparti] och andra vänstergrupper för att organisatoriskt uttrycka denna kamp,

offrades när den sociala ilskan kanalisades in i Zumas projekt. När ANC-kongressen 2007 gav Zuma makten med hjälp av en allians mellan ANC:s ungdomsförbund, SACP och Cosatu [sydafrikanska LO], så utgjorde det en falsk början på en ny vänsterpolitik. Den kom att utgöra en skadlig framväxt av en kompiskapitalism inbäddad i en nyliberal statscentrerad struktur. En trasbourgeoisies seger över staten och ANC. Statliga resurser frigjordes för att gynna uppkomsten av en rovgirig elit som skulle tävla med det vita monopolkapitalet om bytet från den stagnerande ekonomin.

## ***Blixtbelysning***

Det krävdes en händelse av stor betydelse för att återskapa det sena 1990-talets och tidiga 2000-talets möjligheter. Masstrejken med nästan 200.000 gruvarbetare och den kallblodiga massakern på Lonminarbetare i Marikana gav sydafrikaner möjlighet att se den grymma och farliga logiken bakom den rovgiriga elitens sätt att ackumulera. Marikanamassakerns politiska och sociala effekt beskrevs suggestivt och på ett riktigt sätt av Ruth First, när hon skrev om en liknande händelse i vår arbetarhistoria. ”Det var ett av de stora historiska ögonblick”, skrev hon efter att 60.000 gruvarbetare 1946 hade strejkat för en löneökning på 10 shilling, ”som i blixtbelysning skolar en nation, uppenbarar det som har dolts, krossar lögnen och illusioner.”

”Blixtbelysningen” i Marikana skolade inte bara en nation om Zumaregimens natur. Den gav också näring till en ny politisk rörelse – en rörelse av folklig kamp och antikapitalistisk ombildning.

## ***Ögonblicket är förbi***

Sex år senare har större delen av denna energi slösats bort och vänstern är mer marginell än någonsin. EFF:s trovärdighet bland progressiva krafter rasar under finansskandaler, intolerans och rasistiska uttalanden, speciellt mot så kallade indier. NUMSA:s projekt att bygga en rörelse för socialism har förvandlats till ett snävt initiativ för ett förtruppssparti, och varken AMCU:s inskränkta syndikalism eller de andra delar av arbetarrörelsen som bröt med Cosatu, har lyckats bygga en dynamisk arbetarrörelse inriktad på social enhet och med förmåga att organisera de miljontals arbetare som har osäkra arbetsförhållanden.

Det antikapitalistiska ögonblicket är förbi. Går det att återskapa? Det är inte lätt att svara på, speciellt inte under den nuvarande internationella högersvängen. Denna sväng är resultatet av att progressiva krafter som har kommit till makten, har befast nyliberalism och råvaruutvinning oavsett de sociala och miljökonsekvenserna. Det är förvisso erfarenheten i Latinamerika, och i synnerhet Brasilien. Har dessa erfarenheter några lärdomar för Sydafrika?

I ett omedelbart perspektiv är det sannolikt att den föga imponerande Cyril Ramaphosa kommer att leda ANC till valseger i 2019 års val. Det kommer att bli en valseger mer av vana än av övertygelse. De två största oppositionspartierna har skjutit sig själva i foten. Skandalerna och den inre splittringen kommer att vara kostsamma för EFF respektive DA [Democratic Alliance – det största traditionellt vita partiet]. ANC kommer att få tillbaka en del väljare nu när Zuma är borta. Arbetarklassen kommer att rösta defensivt för att hålla DA borta, men inte med särskilt stora illusioner om vad axeln Ramaphosa – Gordhan – Mboweni representerar. Ökningen av moms till 15%, den bedrövliga minimilönen och Ramaphosas tunna sociala strategi har inte gått arbetarna och de fattiga förbi.

## ***Framåt till nästa brand***

I bästa fall är Ramaphosas ANC en återgång till Mbekis politik men under mindre gynnsamma ekonomiska förhållanden. Det kommer att föras en konservativ ekonomisk politik i bred skala, som åtstramningar, privatisering och till och med försämrade arbetslagstiftning. De kommer att beskrivas som det enda alternativet för att locka till sig utländska investeringar och få igång ekonomin igen. Men den stridbara arbetarklassen och den folkliga rörelsen kommer att göra motstånd och orsaka nya sociala explosioner som kommer att visa på behovet av antikapitalistiska alternativ.

Här går det att lära mycket av Amadibas kriskommittés kamp mot gruvbrytning i Xolobeni. Efter 15 års kamp godkände högsta domstolen i Pretoria att ett samhälle har rätt att säga nej till gruvbrytning och andra projekt som påverkar deras besittning och kontroll av sin mark. För detta lokalsamhälle och hundratals andra utgör inte gruvbrytning någon strategi för sin utkomst. De ser att gruvbrytning innebär förlust av mark, kulturellt utanförskap, miljöförstöring och en källa till ständiga billiga tillfällighetsarbeten. Bara några få kommer att arbeta.

Behovet av ett vänsteralternativ syns dramatiskt när vi ser hur ordförande Mantashe främjar den korrumperade gruvlobbys och det australiensiska företaget, MRC:s, intressen på fattiga människors bekostnad. För honom och hans regering utgör gruvbrytning och råvaruutvinning (att gräva upp våra naturresurser och exportera dem) en utveckling. Det strider mot alla bevis på vilka sociala och miljöeffekter de har.

Tyvärr är inga av de delar som utgjorde vårt antikapitalistiska ögonblick beredda att överväga några alternativ. AMCU:s ordförande, Joseph Matunjwa, kom närmast när han i en ledare i *Daily Maverick* skrev:

AMCU är en fackförening som representerar gruvarbetare och byggnadsarbetare. Dessa arbetare är förankrade i just de industriprocesser som mest bidrar till den globala uppvärmningen och andra miljöproblem. Om vi på ett beslutsamt sätt ska gå i riktning mot en ekonomi med mindre koldioxidutsläpp och som är mindre nedsmutsande, är det oundvikligt att det kommer att ske på bekostnad av kolgruvor, kolkraftverk, kol till flytande gas, etc. Om inte våra medlemmar erbjuds arbeten i rena industrier, så kommer de aldrig att gå med på att stänga gruvorna och energiproduktionen. Det vore som att be dem begå självmord.

Det är förstas inte bara en ekonomiskt och socialt tvingande nödvändighet att hitta ett alternativ till råvaruproduktionen och mineral-energi-komplexet. Det är en ekologisk nödvändighet med tanke på alla bevisen på miljöförändringar, inklusive den senaste rapporten från FN:s klimatpanel IPCC om Global uppvärmning på 1,5 grader. Det finns helt enkelt inte tid att fortsätta att spy ut koldioxid i atmosfären utan dramatiska och högst troligt oåterkalleliga konsekvenser. Det finns tre artiklar i detta nummer som gräver djupare i det.

Vänstern, och inte bara miljöaktivister, måste inse att en strategi med råvaruproduktion helt enkelt är oförenlig med både vår utvecklings behov och det tvingande behovet att reparera de ekologiska skador som den rasistiska patriarkala kapitalismen har lämnat efter sig. Den ekonomiska, sociala och politiska kris som vi genomlever i Sydafrika, nästan 25 år efter apartheid, beror på att flera regeringar i rad har försökt återskapa mineral-energi-komplexet istället för att genomföra en rättvis övergång till ett alternativ med låga koldioxidutsläpp.

Detta alternativ vilar på tre pelare: ett statligt drivet bostadsprogram i massiv skala, jordreform och utveckling för lägre koldioxidutsläpp. Övertygande forskning visar att miljontals jobb kan skapas genom att bygga ut samhälleligt ägd förnybar energi, genomföra en massiv utbyggnad av elektrifierade offentliga transporter, skydda och förbättra våra vattentillgångar och andra livsviktiga program.

Vi behöver skapa ett nytt politiskt block som hämtas från organiserade arbetare och små och mellanstora företag med starka rötter i den lokala ekonomin, lokalt baserade sociala rörelser som representerar jordlösa och samhällen som påverkas av gruvor, arbetslösa, upplysta och radikala miljöaktivister och möjligen nya intellektuella från den radikaliserande studentrörelsen. Det kommer att utgöra ett nytt antikapitalistiskt ögonblick, som förhoppningsvis kommer att dra lärdomar från den tidigare kampperioden.

---

## **Boaventura Monjane: Fattiga svarta sydafrikaner är redo för en verklig jordreform, men vilka kommer att få nytta av den?**

[Ur [Pambazuka](#), 9 mars 2018. Översättning från engelska, Göran Källqvist.]

Tidigare denna månad röstade det sydafrikanska parlamentet för en motion att ändra konstitutionen och göra det möjligt för regeringen att expropriera privat mark (som till största delen är i händerna på vita sydafrikaner) utan kompensation. Det antas allmänt att Economic Freedom Fighters [Ekonomiska frihetskämparna] (EFF) [som lade fram motionen] talar om privata lantbruk som ägs av vita, men varken African National Congress [Afrikanska nationalkongressen] (ANC) eller EFF har exakt klargjort vilka (om några) jordegendomar regeringen kommer att expropriera. Debatten om en jordreform i Sydafrika började redan innan landet blev demokratiskt. Ända sedan apartheid upphörde har det gjorts försök med marknadsorienterade jordreformer, men de har misslyckats. Mekanismen med ”villig köpare/villig säljare” misslyckades, precis som den gjorde i Zimbabwe. Mer än två decennier efter demokratiseringen kontrolleras större delen av landets produktiva jordegendomar fortfarande av den vita minoriteten.

Alternativet att expropriera utan kompensation har alltid övervägts i Sydafrika, om än med föga genklang och få resultat. Men på senare tid har de politiska och offentliga diskussionerna om denna ”radikala” åtgärd fått en framträdande plats. Dess nya förespråkare – EFF liksom en del ”vänsterkrafter”, som rörelsen Black First Land First [Svarta först, jord först], African People’s Democratic Union of Southern Africa [Sydafrikas afrikanska folks demokratiska förbund] och en del icke-statliga organisationer som arbetar med jord- och jordbruksfrågor (som ingen till helt nyligen synbarligen tog på särskilt allvar) – har talat för att det inte är rätt att köpa ”stulen” mark från vita ägare, och att det är brådskande med en radikal ekonomisk omvandling i Sydafrika.

Sanningen är, att enligt Jordundersökningen ”ägs 72% av [de] totalt 37 miljonerna hektar enskilt ägda lant- och jordbruksegendomar av vita sydafrikaner”. Enligt Alternativa informations- och utvecklingscentrum ”ägs till och med de 13% av marken som är till för svarta afrikaner i de tidigare hemländerna i själva verket av staten i ’truster’ [i fallet Ingonyama Trust i KwaZulu Natal], och de kontrolleras av statligt betalda kungar och hövdingar”. Vita personer kontrollerar också de centrala ekonomiska sektorerna i landet. Exempelvis ägs bara 3% av börsen i Johannesburg av svarta, och

de största bankerna domineras av vita<sup>1</sup> och är hårt knutna till internationella, speciellt europeiska, banker. Så ojämlik är frågan om vi använder ras som markör för fördelningen av produktionsmedlen eller de ekonomiskt produktiva resurserna.

Den tidigare kontroversielle presidenten Jacob Zuma var så impopulär att han tvingades överväga expropriering av jord utan kompensation redan när hans politiska liv blev osäkert i början av 2017 – många kallade förslaget politisk opportunism, men det var troligen redan försent. Hans efterträdare, Cyril Ramaphosa, tog upp frågan i sitt tal om tillståndet i landet, men det var EFF som lade fram den motion som antogs av parlamentet med en överväldigande majoritet på 241 röster (mot 83). Men hur realistiskt är det med expropriering utan kompensation i det nuvarande läget i Sydafrika?

En del grupper, som Inyanda National Land Movement [Nationella jordrörelsen Inyanda], har redan uttryckt sitt stöd till politiken med expropriering av jord utan kompensation. Enligt Inyanda ”var det verkligen på tiden att detta beslut togs”, men det finns också skeptiska röster, även bland missgynnade sydafrikaner, som frågar sig vilken mark de som förespråkar expropriering ”talar om, vem som kommer att få den, och för vad”.<sup>2</sup>

Jag har besökt den sydafrikanska landsbygden regelbundet sedan 2009, i forskningssyfte och för fältundersökningar. Jag har varit i östra Kapprovinsen, västra Kapprovinsen, KwaZulu Natal, Limpopo och Mpumalanga. Jag har varit i kontakt med lantarbetare, invånare på lantbruk, småbönder, jordlösa bönder, fattiga stadssamhällen och en del (vita) kommersiella lantbrukare – sanning till sägandes är det inte lätt att få en vit kommersiell lantbrukare att yttra sig. När motionen antogs genomförde jag fältforskning i västra Kapprovinsen för min doktorsavhandling.

Den sydafrikanska landsbygden är en krutdurk. Utsugna lantarbetare och jordlösa personer är hungriga, arga och beredda att ta över mark. Det har uppstått förutsättningar för en jordreform ”som i Zimbabwe”. Om konstitutionen förändras, skulle den bara ”konstitutionalisera” något som skulle ha hänt förr eller senare. Jordockupationer och uppror på landsbygden har ägt rum i liten skala över hela landet, och även i stadsmiljöer. De har riktat in sig på boende, boskap och jordbruk. Jordockupationer berör inte bara vita lantbruk: de innefattar också kommunalt ägd mark och allmänningar. De flesta ockupationerna har slagits ner och folk har drivits bort, men en del har gjort motstånd och har lösts. Ledande media och den akademiska världen har inte fäst någon större vikt vid detta, men kampen om mark och värdighet på landsbygden ökar lavinartat överallt i Sydafrika.

Missnöjet på landsbygden, och jord- och jordbruksfrågorna är förvisso komplicerade i Sydafrika. Antagandet att ”alla svarta vill ha (jordbruks-) mark” och ”alla vita äger – eller drar fördel av – mark” är ytterst förenklat och betonar ”ras” före ”klass” i denna komplicerade fråga. Jordbrukets struktur och motsättningarna på landsbygden går inte bara mellan vita (kommersiella) lantbrukare och svarta (jordlösa) bönder och lantarbetare. De går mellan de kommersiella lantbrukarna själva, mellan svarta ursprungsfolk och deras traditionella hövdingar, och mellan alla ovan nämnda och staten (kommuner eller centralregeringen). Att förenkla jord- och jordbrukskonflikterna till svarta och vita (kolonialister och koloniserade) är ett vilseledande sätt att närma sig frågan. Allmänt ägda jordegendomar är lika omstridda som privata lantbruk. Samhällen som styrs av ANC är lika problematiska i hur de har skött och hanterat jordreformer som de som styrs av Democratic Alliance och andra oppositionspartier.

1 [Express](#), 7 augusti 2016.

2 Se [Daily Maverick](#), 7 mars 2018.

Utifrån mina diskussioner med olika personer, finns det ingen enhetlig åsikt om hur folk ser på beslutet, vare sig bland de jordlösa (svarta) eller den jordägande (vita) eliten. Jag har hört svarta småbönder säga, att om den inte följs upp ”så kommer denna åtgärd att bli bekymmersam”. En del vita jordägare har skrattat åt mig är jag har frågat om expropriering av jord – eftersom det verkar som om de inte tar det på allvar – och en del kommersiella lantbrukare har sagt, ”låt dem försöka att ta min mark. Jag kommer att skjuta ihjäl dem.” Men jag har också hört både svarta och vita anse att omfördelning av jorden är en nödvändig åtgärd för att lösa historiska orättvisor och ojämlikhet.

Sydafrikanerna är i trängande behov av en nationell jorddiskussion som utsträcks till alla delar av samhället för att fortsätta demokratiseringsprocessen av landsbygden och jordbruket. En sådan diskussion måste få med så många röster som möjligt för att bygga ett program för en folklig nationell jordreform som går längre än att ersätta vita kapitalistiska jordägare med svarta kapitalistiska jordägare, samtidigt som den också tar itu med rasskillnaderna. Men en lösning av jordfrågan måste ligga i linje med behoven hos de som arbetar på och lever av jorden. Det betyder att rensa undan alla existerande stam- och feodala förhållanden i jordbruksområdena och nationalisera jorden. En ny fördelning och skötsel av jorden måste genomföras av kommittéer som väljs demokratiskt och är ansvariga inför folket.

---

## **Aisha Bahadur: En jordreform är nödvändig för att ta död på spökena från apartheid**

*[Ur Pambazuka, 9 mars 2018. Översättning från engelska, Göran Källqvist.]*

Afrikanska nationalkongressens (ANC) kontroversiella tillkännagivande att jord kommer att exproprieras utan kompensation har lett till debatter om en jordreform i Sydafrika. Jord symboliserar missnöjet med förändringarna efter apartheid, men det som behövs så desperat är en verklig jordreform som förbättrar inkomsterna och levebrödet för den svarta majoritet som lever under fattigdomsgränsen.

Till största delen har frågan om hur svarta sydafrikaners jordinnehav ska säkerställas inte behandlats sedan 1994, och det har gjorts otillräckliga framsteg vad gäller återbördandet av mark, och mindre än en tredjedel av målet 26 miljoner hektar har omfördelats sedan demokratiseringen. Men om en jordreform ska ta itu med utmaningarna med uteslutande ur samhället, undersysselsättning, fattigdom och ojämlikhet, så måste det politiska ledarskapet och dess vilja koncentrera sig på att se över det statliga stödet till den jordbruksutveckling som riktas till fattiga.

Att behandla Sydafrikas förflutna är avgörande för en jordreform. Redan innan apartheid infördes 1948 säkerställde staten de vitas kommersiella intressen, inklusive jord för lantbruk. 1913 års Jordlag delade bara ut omkring 7% av den odlingsbara jorden till svarta. 1936 gjorde Lagen om inföddas förvaltning och jord det möjligt att öka mängden odlingsbar mark svarta kunde få till 13%, men den formaliserade också uppdelningen i vita och svarta jordbruksområden och satte upp restriktioner för svarta som bodde i vita områden. Dessa lagar skapade en enorm reserv av billig svart arbetskraft, eftersom trycket på jord gjorde det omöjligt att upprätthålla en traditionell självhushållning. 1950 års Lag om gruppdistrikt minskade möjligheterna att förflytta sig och ökade

trycket ytterligare, och det gjorde också Lagen om bantumyndigheter från 1951, som tvingade svarta till "hemländer" som gav självstyre till de etniska grupper som apartheidstaten godkände.

Under den sydafrikanska premiärministern Hendrik Verwoerd dominerade från och med 1958 ett system som kallades "separat utveckling", men det innebar ett medvetet försummande som drev på umbäranden och fattigdom i hemländerna, och befäste dem som ett arv efter apartheid. Idag bor nästan en tredjedel av Sydafrikas befolkning i de tidigare hemländerna, som kännetecknas av låg ekonomisk aktivitet med dåliga ekonomiska möjligheter och ett stort antal människor som lever i fattigdom. Marken i dessa regioner ägs av staten men domineras av ett traditionellt ägande som främst gör jord tillgänglig för hushåll i liten skala, de blir regioner med självhushåll med arbetsintensiva, traditionella tekniker.

Som jämförelse har arvet efter apartheid i de tidigare vita jordbruksområdena skapat kommersiella regioner med storskaliga jordbruk som ägs av det vita kapitalet. Under de åtta decennierna innan demokratiseringen antog den sydafrikanska regeringen lagstiftning och skapade institutionell kapacitet för att stöda de vita lantbrukarnas utveckling. Sydafrikas jordbank inrättades 1912, och gav subventionerade finanstjänster och krediter till vita lantbrukare, och Jordbrukets kreditnämnd tillhandahöll krediter till de vita lantbrukare som inte platsade för att få låna från jordbanken.

Men under den liberalisering som följde på demokratiseringen skars finanstjänsterna till lantbrukare ner. Subventioneringarna minskade och efter rekommendationer från Strausskommissionen stängdes Jordbrukets kreditnämnd (1996).

Kommissionens rekommendation att jordbanken skulle få anslag från statskassan, för att göra det möjligt för den att utvidga sitt mandat för utveckling till småbönder, genomfördes aldrig. Lån från jordbanken begränsades också. Lantbrukare tvingades låna från affärsbanker till avgjort mindre gynnsamma räntor. Under perioden efter apartheid skapades därmed en ogynnsam situation för de svarta lantbrukarnas, i synnerhet de svarta småböndernas, utveckling.

Apartheidpolitiken med separat utveckling ledde fram till ett tudelat system för statligt stödda tjänster inom jordbruket, som blev kvar fram till 1994. Ett institut gav lantbruksrådgivning till vita lantbrukare medan ett annat hjälpte lantbrukare i hemländerna. Det förstnämnda utgjordes av ett relativt litet antal välutbildade tjänstemän, ofta universitetsutbildade, medan det sistnämnda bestod av ett stort antal mindre kvalificerade medarbetare. Under decenniet efter demokratiseringen lyckades man inte förena de olika lantbruksrådgivningarna för vita och svarta lantbrukare på något framgångsrikt sätt, och de förföll. En allvarlig personalbrist ledde till jordbruksdepartementets "Plan för återuppbyggnad av lantbruksrådgivningen", som finansierades av statskassan, och hade som mål att öka antalet rådgivare från 2.000 till 5.000. Än idag är banden och samordningen mellan de statliga bolag, vetenskapliga råd, högre utbildnings- och utvecklingsinstitutioner och privata sektor som utgör Sydafrikas nationella jordbruksforskningssystem svaga.

Kooperativ var en viktig del av den framgångsrika utvecklingen av lantbruk som ägdes av vita. Lagen om kooperativa sällskap från 1925 upprättade ett nätverk av producentkooperativ som kunde förhandla fram lägre priser och tillhandahålla tjänster som lagring av spannmål och transport av produkter till marknaden. De övervakade också kvalitén, reglerade planteringskvoter och gjorde av med överskott med hjälp av förädling. Kooperativen var viktiga ekonomiska mellanhänder, jord-

banken använde dem som ombud för att ge korta och medellånga lån till kommersiella lantbrukare till subventionerade räntor.

Kooperativen var också ombud för marknadsföringsnämnderna, vilket gav dem regional makt att avgöra lägstapriser. De statligt kontrollerade marknadsföringsnämnderna inrättade ett system som hade ansvar för att sätta priset på jordbruksvaror, kontrollera rörelser, övervaka kvalitetsstandard och kontrollera försäljning och export av jordbruksprodukter. Men under övergången till demokrati i början av 1990-talet reformerades marknadsföringen av jordbruksprodukter, och det upprättades en Jordbrukets nationella marknadsföringsnämnd, som avvecklade de lokala nämnder som kontrollerade marknadsföringen och är ansvarig för att sköta statens ingripande inom denna sektor.

ANC-regeringen övervägde att ändra marknadsföringsnämndernas inriktning för att främja småbrukarnas intressen, men det ansågs inte ekonomiskt eller politiskt genomförbart, främst inom sockerrörsindustrin. Det hävdades att nämnderna skulle ha befast och ökat många av de ineffektiva metoder som förknippades med en kontrollerad marknadsföring för jordbruket, och att kostnaderna för systemet skulle ha undergrävt regeringens makroekonomiska mål.

Apartheidstatens stöd till jordbrukssektorn var så generöst att kooperativen på 1990-talet hade samlat ihop tillgångar på 15,2 miljarder rand (omkring 3,4 miljarder dollar vid den tiden), och de åtta största kooperativen stod för 45% av denna totalsumma. När den politiska överlämningen närmade sig 1994 började vita lantbrukare frukta att inte bara deras mark utan också tillgångarna i deras kooperativ skulle exproprieras. Ett år innan Nationalpartiregeringen överlämnade makten till ANC, antog den en Lagförändring för kooperativ (Nr 37, 1993), som sörjde för att kooperativen skulle bolagiseras till offentliga eller privata företag.

Privatiseringen av kooperativen innebar att de ekonomiska tillgångar som hade ackumulerats under fyra decenniers statliga subventioner samlades i privatägda företag. Många kooperativ gick ihop, och 2004 ägde till exempel tre privatiserade tidigare jordbrukskooperativ tillsammans mer än 70% av de inhemska anläggningarna för spannmålslagring. En del av dem listade sig till och med på börsen i Johannesburg, vilket gjorde det möjligt för dem att återuppstå som privata företag inom jordbruksnäringen.

Med stöd från apartheidregeringen hade det sydafrikanska jordbrukskapitalet förberett sig för den utdelning som ägde rum under övergångsperioden som ledde fram till demokratiseringen. Det genomfördes med hjälp av en rad sammanhängande ”intriger” av grupper som hade mer kunskap om hur lantbruk fungerar och mer helgjutna föresatser än vad ANC kunde mobilisera, och som lade grunden för de senare avregleringarna och liberaliseringarna av marknaden. Jordbruksnäringen, som definieras som företagsverksamhet innan det egentliga lantbruket (leverantörer av utsäde, gödningsämnen, lantbrukskemikalier, maskiner) och efter det (kvarnar och annan bearbetning, marknadsföring och distribution), hade när apartheid upphörde koncentrerats starkt till vissa branscher och varor och har sedan 1994 blivit ännu mycket mer koncentrerat.

1996 fanns det 120.000 kommersiella lantbruk i Sydafrika men idag har det minskat med två tredjedelar till färre än 40.000, främst som ett resultat av sammanslagningar som har lett till högre kapitalkoncentration bland en liten grupp kommersiella lantbrukare. Det är också bevis för att man varken har lyckats omvandla de självhushåll som utarmar hushållen på landsbygden eller utveckla



hållbara småskaliga kommersiellt livskraftiga lantbruk. Idag står lantbruk för mindre än 8% av den formella sysselsättningen, och jobben inom jordbruket är i allmänhet dåligt betalda och otrygga.

Majoriteten av svarta sydafrikaner är fortfarande beroende av mark för sitt eget uppehälle, men deras förmåga att överleva på det jorden ger är inte en mindre utmaning idag än det var under apartheid. Det är viktigt att ta itu med jordägandet som fortfarande är djupt snedvridet längs raslinjer. Lika viktigt är regeringens långsiktiga åtagande att utveckla jordbruket, tillhandahålla stödtjänster, lån och subventioner till hushåll på landsbygden för att ta itu med fattigdom, utsatthet och ojämlikhet speciellt i jordbruksområden och tidigare hemländer.